Abderitometern — ett instrument för mätning av enfald?

Av HANS HYLANDER och BIRGER KOCK

Om ett märkligt patentärende och dess förhistoria berättar civilingenjörerna Hans Hylander och Birger Kock med stöd av handlingar rörande bergsingenjören Petter Östberg, vilka deponerats i Tekniska Museet.

Abdera och abderitisk

Abdera var en stad i det forna Thrakien, enligt sägnen grundlagd av Herakles till minne av hans vän Abderus, som blivit ett offer för kung Diomedes människoätande hästar. I staden föddes Demokritos, atomistikens grundläggare, och Protagoras, som kanske är den förste som kallat sig sofist eller vishetslärare. Men det är varken dessa kloka män eller deras vishet som gjort staden namnkunnig, tvärtom har den blivit ryktbar på grund av sina invånares enfald. Abderiterna var alltså en klassisk motsvarighet till våra svenska Tälje tokar, om vilka man nu för tiden sällan hör talas, kanske därför att enfalden i dessa jämlikhetens dagar blivit så jämnt fördelad, att någon särskild lokalisering inte anses påkallad. Abderitisk har alltså fått betydelsen enfaldig, dum, och *abderitometer* kan då inte betyda något annat än ett instrument för enfaldens uppmätning. Det skulle kunna tänkas komma till användning i de fall, då vanlig intelligensmätning visat att behov av en sådan mätare föreligger. Man återfinner inte ordet abderitometer i någon uppslagsbok, och det kan därför sättas i fråga, om ett sådant instrument någonsin funnits. Därpå kan svaras, att det veterligen aldrig tillverkats, men däremot både konstruerats och patentsökts. Det är om det sistnämnda som här skall berättas. Men historien därom har sin förhistoria, och den är följande.

Biljardbollar och kägelklot

År 1878 grundades på Kungsholmen i Stockholm ett gjuteri, som blev känt under namnet Carlsviks gjuteri. Dess minne är bevarat genom gatunamnen Karlsviksgatan och Mitisgatan samt kvartersnamnen Gjuteriet och Slaggen i trakten där det legat. Det torde inte vara många gjuterier som blivit så väl ihågkomna, men så var det inte heller ett gjuteri vilket som helst. Där göts Linnéstoden i Humlegården med sina fyra sockelfigurer: Botaniken, Zoologin, Medicinen och Mineralogin. Där göts även Geijerstoden, som står framför universitetet i Uppsala, och dess sockelfigur, om vilken man inte rätt vet, om den symboliserar Geijers tanke eller Tanken i allmänhet. Men i gjuteriet framställdes även Mitisgods, ett särskilt förnämligt gjutgods, som dugde bra till vackra saker som en berömd lykta vid Drottningholms slott, nyttiga saker som delar till skördemaskiner, men även till delar till kulsprutor, som varken kan kallas vackra eller nyttiga.

Fabrikschef vid Carlsvik var på 1890-talet ingenjören Adolf Christianson (1861–1933), som även var uppfinnare. Den 11 april 1893 inlämnade han till Kungl. Patentbyrån, som det då hette, en ansökan

om patent på biljardbollar och kägelklot av härdat stål, sätthärdat järn eller annan hård metall, som han kanske tänkte sig kunde bli en lönsam artikel för gjuteriet. I den ganska långa beskrivningen anförde uppfinnaren till en början, att det mött ökad svårighet att anskaffa goda biljardbollar, sedan tillgången på elfenben alltmer avtagit, och att försöken att använda annat material såsom trä, kautschuk och celluloid inte lyckats. Själv hade han emellertid lyckats göra biljardbollar av järn och stål, som i fråga om elasticitet och avvägning var fullt jämngoda med elfenbensbollar och enligt vunnen erfarenhet till och med varaktigare än sådana. De kunde göras av samma storlek och tyngd som elfenbensbollar. Helst använde han gjutstål, som härdades efter det bollen blivit färdig, eller ock mjukare järn, som sätthärdades, men även olika slags brons kunde användas. Sedan beskrivs utförligt, hur kärnan uttages genom ett hål, hur bollen svarvas färdig och poleras samt undersöks på en polerad planskiva. Det visar sig då i allmänhet, att tyngdpunkten inte sammanfaller med centrum, utan bollen stannar med den tyngsta delen nedåt. På motsatt sida borras då ett litet hål och i hålet insättes en liten plugg, avpassad så att tyngdpunkten förflyttas till centrum. Till slut upphettas bollen och härdas. På samma sätt tillverkas kägelklot. – Om beskrivningen var lång, var patentanspråket så mycket kortare. Det lydde i sin enkelhet:

Biljardbollar och kägelklot, ihåliga, av härdat stål, sätthärdat järn eller annan hård metall.

Redan den 23 maj var Patentbyrån färdig med sitt föreläggande. Det innehöll att det redan var känt att tillverka ihåliga kulor av stål, järn etc. och att den i patentanspråket angivna anordningen därför inte kunde anses vara ny. Det hänvisades till två engelska patent, av vilka det ena, nr 1533 av år 1868, avsåg en gjutform för gjutning av bomber, små granater, ihåliga bollar, dörrhandtag och andra föremål med en enda öppning. Det andra, nr 3072 av år 1876, avsåg projektiler och tändrör för projektiler.

På detta ingavs ett svaromål, vars stil låter förmoda, att det är Christiansons arbetsgivare, bergsingenjören Petter Östberg (1850–1924) som fört pennan. Om denne färgstarke man, som Dædalus hoppas få återkomma till, har Per Anders Fogelström en del att berätta i sin bok om Kungsholmen, bland annat att han gärna processade och att han var mycket road av "practical jokes". Det är som bekant en form av skämt, som brukar roa skämtaren mer än den som

blir utsatt för skämtet. Det är väl möjligt att granskaren i Patentbyrån drog på munnen, när han i svaromålet fick läsa, att han lika gärna kunde ha anfört att sökandens uppfinning av biljardbollar inte kunde anses vara ny, eftersom det förut var känt att av stål, järn etc. tillverka ihåliga föremål, "varpå som exempel kunna anföras ångpannor av järn, spritfat av stålplåt samt den i Stockholm uppresta bronsstoden av Carl XII". Nu hade sökanden emellertid inte sökt patent på "att av stål, järn etc. tillverka ihåliga kulor eller bollar", utan på biljardbollar av hittills icke känd beskaffenhet. Ordet biljardboll betydde inte en rund kula i allmänhet, lika litet som ordet bord betydde hoplimmade eller hopspikade bräder i allmänhet.

Granskaren ville nu ge sökanden tillfälle att omarbeta patentanspråket, så att det nya i uppfinningen blev angivet, men i ämbetsverket i övrigt tycks man inte ha varit road av dialektiken, utan ärendet företogs till omedelbart avgörande. Genom beslut den 29 juni 1893 avslogs ansökningen under hänvisning till det engelska patentet nr 1533 av år 1868.

Över beslutet anförde sökanden besvär hos Kungl. Maj:t i en skrivelse åtföljd av fyra biljardbollar i olika stadier av tillverkning. I den långa skrivelsen framhöll han, att det engelska patentet nr 1533 åberopats endast för att visa, att ihåliga kulor av metall icke är något nytt. "Detta vet emellertid var man ändå, utan att sagda patent åberopas; men i sagda patent finnes icke ens omnämnd någon hel rund kula, utan endast kulor med en öppning, vilka ju icke duga såsom biljardbollar". I fortsättningen heter det vidare:

> Enligt § 1 i patentförordningen må patent meddelas å *nya uppfinningar av industriella alster*. Det lärer icke kunna förnekas, att biljardbollar och kägelklot äro industriella alster, och till och med av synnerligen utpräglad och, om jag så får säga strängt begränsad beskaffenhet. Jag vågar dessutom på det allra bestämdaste påstå, att före min uppfinning har aldrig någon biljardboll eller något kägelklot framställts *av ihålig metall*, varför jag hos Eders Kungl. Maj:t underdånigst yrkar, att min uppfinning måtte förklaras vara patenterbar på den grund, att den är en *ny uppfinning av industriella alster*.

Han tillät sig därför att i underdånighet anhålla, att Kungl. Maj:t ville, med förklarande att den gjorda uppfinningen vore enligt svensk lag patenterbar, återförvisa ärendet till Kungl. Patentbyrån för vidtagande av den granskning som Kungl. Patentbyrån syntes ha underlåtit att verkställa, under förmenande att uppfinningen icke vore patenterbar.

Patentbyrån, som yttrade sig över besvären, framhöll att, som klaganden själv framhållit, endast sådana industrialster kunde patenteras, som var nya uppfinningar. Någon dylik uppfinning kunde ej anses föreligga, ty hård metall hade förut använts till framställning av ihåliga kulor, ihåligheten åstadkoms icke på något nytt sätt, och att bollarna och kloten var sfäriska, likformiga och elastiska hade ej heller vunnits på något nytt sätt, utan berodde på att de förfärdigats med erforderlig omsorg, vilket för övrigt gällde även krocketklot och andra kulor som användes i liknande sällskapsspel.

Kungl. Maj:t remitterade därefter ärendet till Tekniska Högskolan för yttrande. Sökanden, som tagit reda på att patentmyndigheten avgivit yttrande i saken, inkom nu med en ny skrivelse, däri han framhöll, att Patentbyrån inte påstått än mindre visat, att ihåliga kulor förr blivit framställda av järn och stål, väl avvägda och härdade, och med den noggrannhet, att de kunnat användas för det angivna ändamålet, "och det torde icke gärna kunna bestridas, att ändamålet för ett föremåls användning, i synnerhet när det betingas av någon ny kvalifikation vid tillverkningen, är en väsentlig faktor vid bedömandet av ett föremåls patenterbarhet".

Emellertid hade sökanden själv funnit ett amerikanskt patent nr 275923 av 1883, som avsåg en biljardboll, bestående av en ihålig, metallisk sfär, åstadkommen genom lödning. Föremålet för hans patentansökan var huvudsakligen genom gjutning framställda biljardbollar, vilka efter avvägning och rundsvarvning kunde härdas, vilket hoplödda biljardbollar inte kunde. Han ville därför inskränka sin ansökan till att avse sådana biljardbollar och kägelklot, som blivit framställda genom gjutning och bifogade därför ny beskrivning och tre nya patentanspråk. Det första av dessa avsåg:

Sättet att framställa biljardbollar och kägelklot (fullkomligt runda, fullkomligt avvägda och fullkomligt elastiska kulor) bestående uti a) att gjuta dem ihåliga av stål eller mjukt järn; b) att, sedan gjutkärnan blivit avlägsnad och det därför nödiga hålet igensatt, fullkomligt avväga och fullkomligt rundsvarva dem; c) att härda eller sätthärda dem så att de bliva fullkomligt elastiska.

Patentanspråk 2 och 3 avsåg biljardbollar och kägelklot framställda på så sätt.

Det av Kungl. Maj:t från Tekniska Högskolan infordrade yttrandet avgavs att tf. professorn i mekanisk teknologi Gustaf Sellergren. Han jämförde ett stålklot framställt enligt klagandens metod med en

ihålig, sfärisk granatkula av härdat stål, framställd enligt det engelska patentet nr 1533 och fann det svårt att påvisa någon väsentlig skillnad mellan dem. Även om man skulle medgiva att ett nytt industriellt alster förelåg, följde dock därav varken att uppfinningen var ny eller att den var patenterbar. Det nya skulle i sådant fall bestå i användningssättet, och frågan var då, huruvida blotta användningen till ett nytt ändamål av ett förut känt alster i och för sig skulle vara tillräcklig för att därpå grunda ett patent. Denna fråga fann Sellergren böra besvaras med nej. Besvären borde därför lämnas utan avseende.

Professor Sellergrens yttrande föranledde ytterligare en framställning till Kungl. Maj:t från svaranden, åtföljd av ett intyg från tre artilleriofficerare, innehållande att på den tid då runda sprängprojektiler användes ingen anledning funnits att härda dem och att kulor av denna beskaffenhet, såvitt intygsgivarna hade sig bekant, aldrig förefunnits. Själv gjorde klaganden gällande, att det icke gärna var möjligt att tillverka helt härdade ihåliga granatkulor. Han menade att Kungl. Maj:t varken torde böra eller ens kunna fästa något avseende vid Sellergrens yttrande.

Slutet blev emellertid att Kungl. Maj:t den 2 mars 1894 förklarade sig ej ha funnit skäl göra ändring i det överklagade beslutet.

Nu inträffade det märkliga att ingenjör Christianson den 5 april 1894 lämnade in en ny patentansökan avseende ett sätt att av järn eller stål framställa ihåliga biljardbollar, som ledde till patent nr 5336, publicerat den 4 augusti 1894. Patentanspråket lyder:

> Sättet att framställa biljardbollar, bestående uti att gjuta dem ihåliga av stål eller mjukt järn, därnäst, sedan gjutkärnan blivit avlägsnad och det därför nödiga hålet igensatt, fullkomligt avväga och fullkomligt rundsvarva dem samt slutligen härda eller sätthärda dem, så att de bliva fullkomligt elastiska.

Jämför man detta patentanspråk med det föreslagna patentanspråket i sökandens andra inlaga till Kungl. Maj:t finner man, att de är i sak identiska. Kungl. Patentbyrån har alltså godkänt ett patentanspråk som Kungl. Maj:t lämnat utan avseende. Två frågor kan nu göras. Kände professor Sellergren till detta ändrade patentanspråk, när han avgav sitt yttrande? Har Kungl. Patentbyrån bemött sökandens andra och tredje inlaga till Kungl. Maj:t? Om detta ger de handlingar som hittills blivit kända inte något besked.

För den som önskar veta hur det gick med biljardbollarna i prakti-

ken kan nämnas, att den utbalansering av bollen som enligt patentbeskrivningen skulle "gå ganska lätt efter någon övning" i verkligheten visade sig ganska bekymmersam, eftersom gjutkärnan gärna försköt sig vid gjutningen. Christianson tillsammans med ingenjören Ernst Svanqvist sökte och fick 1918 patent på ett sätt att pressa biljardbollar och kägelklot av plåt. Om denna konstruktions öde har ingen uppgift stått att få.

Abderitometern

Den egendomliga historien om biljardbollspatentet har väckt en viss uppmärksamhet inom kretsar intresserade av patenträttsliga frågor. Bekant tycks den ha blivit först genom ett föredrag som patentingenjören Axel Hasselrot höll i december 1929 inför Föreningen för industriellt rättsskydd och sedan publicerade i föreningens årsskrift 1930. Petter Östberg var då sedan flera år tillbaka död, men Christianson levde, och tydligt är, att det är han som lämnat det tillstånd, som "den som varit patentsökande" enligt Hasselrot lämnat honom att taga del av handlingarna och offentliggöra dem. Förmodligen har Christianson gjort Hasselrot uppmärksam på "abderitometer-patentet" och dettas sammanhang med biljardbollspatentet. Hasselrot synes härvid ha fått den uppfattningen att "arbetaren Pehr Adolf Gustafsson" varit identisk med Christianson och ansett sig kunna publicera akterna även i det ärendet. Hasselrot återgav blott handlingarna och gjorde inga kommentarer till dem. Det gjorde emellertid Alfred J. Bryn, en av stiftarna av Norsk forening for industriell rettsbeskyttelse, som i Teknisk Ukeblad 1930 publicerade en uppsats, som 1960 gavs ut separat med titeln "Hva er en 'oppfindelse' og hva er et 'abderitometer?' " Där talar Bryn om "arbetaren Pehr Adolf Gustafsson alias K. K. A. Christianson." Allmänt bekant att den anonyme "uppfinnaren" av abderitometern var Petter Östberg, samme man som höll i pennan vid skriftväxlingen om biljardbollarna, blev det väl först genom den i inledningen nämnda boken av Fogelström, som kunde bygga på uppgifter från medlemmar av släkten Östberg. De har sedan kunnat bekräftas genom depositionen i Tekniska Museet av handlingar ur det Östbergska familjearkivet.

Omkring en månad efter det att Kungl. Maj:t meddelat beslut om biljardbollspatentet inkom till Kungl. Patentbyrån en den 31 mars 1894 daterad ansökan om patent på ett mätinstrument, som uppgavs ha uppfunnits av sökanden arbetaren Pehr Adolf Gustafsson med postadress Nybrogatan 14 b (hos Th. Lindquist). I fastigheten ifråga

bodde vid denna tid mycket riktigt en ritare Lindqvist (som måhända var anställd vid Carlsvik), men arbetaren Pehr Adolf Gustafsson var identisk med bergsingenjören Petter Adolf Östberg, vars fader hette Gustaf och som alltså med viss rätt kunde kalla sig Gustafsson. Till ansökan var bifogad en ritning, som återges här, samt en beskrivning som börjar: "Föreliggande uppfinning utgöres av ett nytt verktyg eller instrument", varpå följer en uppräkning av instrumentets detaljer och till slut följande upplysning:

Genom att fästa krokarna, som hänga vid endera av armarna B, E, G eller H, vid några till hands varande öglor kan den närmaste delen av instrumentet hållas jämförelsevis stilla, utan att man, vad de övriga delarna av instrumentet beträffar, besväras av allt för mycket stadga eller stelhet, vilket är av synnerligen stor vikt, då man önskar uppnå noggranna resultat.

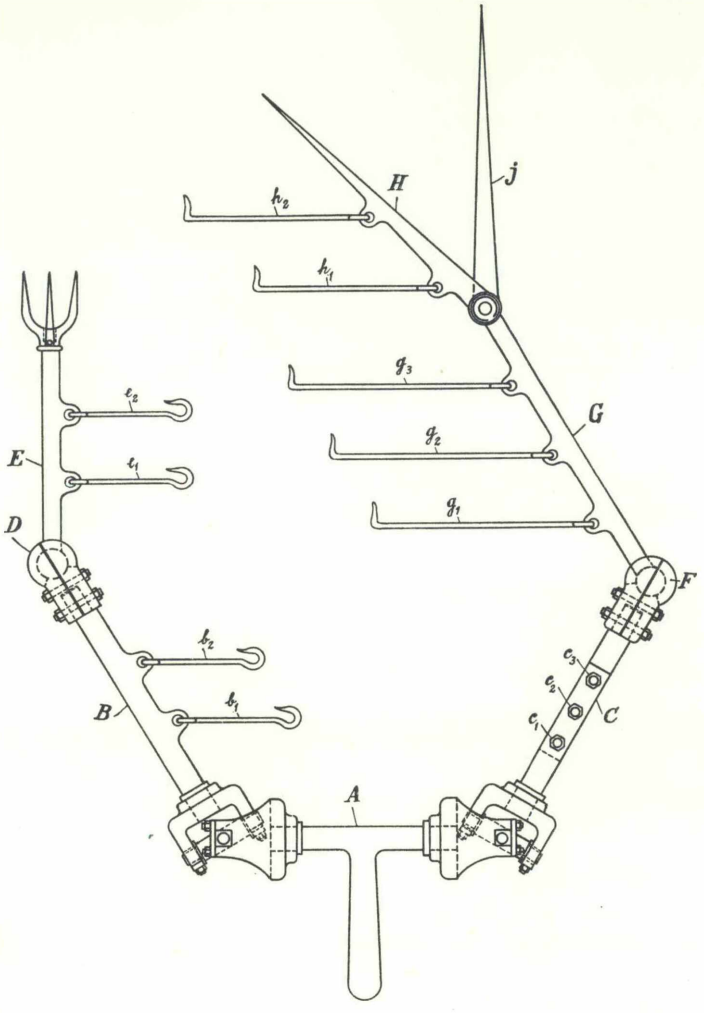
Sedan jag sålunda utförligt och noggrant beskrivit min uppfinning, vill jag påpeka, att en eller annan detaljanordning må i någon mån varieras, utan att man därigenom frångår det väsentliga i uppfinningen.

Redan den 10 maj var Kungl. Patentbyrån färdig med sitt föreläggande, som underskrevs av byråns chef greve Hugo Hamilton och kontrasignerades av överingenjören S. A. Andrée (polarfararen) och sekreteraren civilingenjör Nils Rahm. Det var mycket kort och innehöll, utom en anmärkning att röda linjer på ritningen ej var tillåtna, meddelandet att "i beskrivningen måste angivas, vartill och huru apparaten användes".

Detta var troligen vad "arbetaren P. A. Gustafsson" väntat – och hoppats – på. I god tid svarade han:

Med anledning af Kongl. Patentbyråns anmärkning rörande röda linjer å hufvudritningen har jag föranstaltat om vederbörlig rättelse härutinnan.

Hvad deremot beträffar Kongl. Patentbyråns föreskrift att "i beskrifningen måtte angifvas hvartill och huru apparaten användes", måste jag på det bestämdaste tillbakavisa denna föreskrift såsom helt och hållet obefogad i det den alldeles saknar stöd i Patentlagen. Jag får fästa Kongl. Patentbyråns uppmärksamhet på, att jag icke sökt patent på något sätt att använda mitt instrument, ej heller på något sätt att tillverka någonting medelst mitt instrument, utan jag har sökt patent just på detta instrument sjelft och jag vågar påstå, att, i enlighet med 4:de paragrafens i Patentlagen föreskrift, *min beskrifning är så tydlig och fullständig att sakkunnig person bör kunna med ledning deraf utöfva uppfinningen*, det vill säga tillverka sådana instrument. Om den Kongl. Patentbyrån af pur nyfikenhet önskar känna närmare detaljer om nyttan och användning af mitt instrument, så är detta en obefogad och klandervärd nyfikenhet, som det icke kan falla mig in att tillfredsställa förr än mitt instrument kommer ut i all-

"Abderitometern" enligt den till patentansökningen fogade ritningen. Patentanspråket lydde:

"Ett mätinstrument, bestående af en med handtag försedd central del A, hvars ena ända medelst ett polhemslås är förenad med en arm B, vid hvars andra ända medelst en kulled är förenad en andra arm E, slutande med en skarpspetsig gaffel, sagda begge armar B och E varande försedda hvardera med minst tvenne krokar; under det att den andra ändan af delen A äfvenledes är medelst ett polhemslås förenad med en tredje arm C, vid hvars andra ända medelst en kulled är förenad en fjerde arm G, vid hvars yttersta ända medelst en fast led är fäst en passare, armen G äfvensom, den ena passarearmen varande försedda hvardera med minst tvenne krokar."

Som synes har i patentanspråket polhemsknutarna, som förenar delen A med armarna B och C, råkat bli kallade polhemslås, men så långt kom aldrig Kungl. Patentbyrån i sin granskning.

männa marknaden. Det angår för öfrigt icke Kongl. Patentbyrån, huruvida mitt instrument öfver hufvud är afsedt för något ändamål alls eller om det ens kan användas till någonting. Detta är min ensak. Kongl. Patentbyrån har att tillse, huruvida uppfinningen är ny och, såsom förut påpekadt, huruvida beskrifningen är tillräckligt tydlig och fullständig (hvilket i detta fall icke lärer kunna bestridas), men bör undvika att lägga sig i hvad som icke rörer densamma, det vill säga min användning för och kommersiella nytta af densamma.

Då Kongl. Patentbyråns anförda föreskrift således är alldeles obefogad och icke innehåller något skäl emot patentets beviljande, vägrar jag bestämt att efterkomma densamma och yrkar, att patent måtte mig meddelas.

Stockholm den 5 Juni 1894
Pehr Adolf Gustafsson

Patentbyrån behövde ej heller denna gång lång tid för ett föreläggande. Det var daterat den 14 juni och lydde:

Sedan Ni i en den 31 mars 1894 inkommen ansökning anhållit om patent å ett af Eder uppfunnet "Mätinstrument", samt Kongl. Patentbyrån i skrivelse den 10 maj 1894 anmodat Eder, bland annat, att i beskrifningen angifva, hvartill och huru nämnda mätinstrument skall användas, har Ni i en den 5 innevarande juni till Kongl. Patentbyrån inkommen skrift vägrat ställa Eder denna anmodan till efterrättelse, under förmenande, att Kongl. Patentbyrån ej egde rätt att mot Edert bestridande påkalla den ifrågasatta upplysningens meddelande.

Med anledning häraf får Kongl. Patentbyrån, som icke delar Eder ofvanberörda uppfattning, och som icke anser sig kunna fälla något omdöme om den ifrågakomna uppfinningens patenterbarhet förrän den begärda upplysningen meddelats härmed förelägga Eder att senast den 14 nästkommande juli hafva fullständigat beskrifningen och patentanspråket, så att deraf tydligt framgår uppfinningens så väl syfte som användning, vid äfventyr att ansökningen eljest kommer att förklaras vara förfallen.

Arbetaren P. A. Gustafsson begärde nu och fick anstånd med besvarandet till den 15 augusti på grund av en längre utrikes resa. (Petter Östberg lämnade Stockholm den 17 maj för ett besök i USA tillsammans med G. O. Wallenberg och återkom i samma sällskap den 20 juli). Den 13 augusti var han klar med sitt svar som innehöll följande:

Eftersom Kongl. Patentbyrån synes vilja envisas med att få reda på ändamålet med och användningen för min ifrågavarande uppfinning, åt hvilken jag för öfrigt gifvit namnet

Abderitometer

så kan jag nu meddela, att uppfinningen verkligen redan blifvit använd till hela det för densamma afsedda ändamålet, nemligen att utforska, huru långt Kongl.

Patentbyrån skulle kunna gå, *antingen* uti att, byråkratiskt hållande sig till lagens bokstaf, totalt negligera sådana saker, som det borde falla af sig sjelft, att de utgöra de förnämsta betingelserna vid patentering, nemligen syfte, ändamål, användning, nytta; och hvilkas tagande i betraktande lagstiftaren säkerligen ansett så axiomatiska, att deras omnämnande i lagen icke kunde ifrågakomma *eller ock* i inkonseqvens.

Och gläder det mig, att inkonseqvensen blifvit herre på täppan. Den Kongl. Patentbyråns i detta patentärende så distinkt och kategoriskt framställda fordran på en klar framställning af en uppfinnings ändamål och användning d.v.s. nytta, för att Kongl. Patentbyrån skall ens kunna fälla något omdöme om uppfinningens "patenterbarhet" är väl värdt att taga fasta på.

På detta var endast ett svar möjligt och det innehöll:

I skrivelse den 21 sistlidne juni hade Kongl. Patentbyrån förelagt Eder att senast den 15 innevarande augusti fullgöra, hvad enligt Kongl. Patentbyråns skrifvelse till Eder den 14 sistlidne juni brustit i Eder den 31 mars innevarande år till Kongl. Patentbyrån inkomna ansökning (nr 375/94) om patent å "Mätinstrument".

Men enär Ni icke inom föreskrifven tid fullgjort det gifna föreläggandet, har Kongl. Patentbyrån denna dag med stöd af Patentförordningens 5 § beslutit, att Eder ifrågavarande ansökning skall anses förfallen; hvilket Eder härmed till underrättelse meddelas.

Stockholm den 23 augusti 1894
På Kongl. Patentbyråns vägnar:
S. A. Andrée
/e.f. Karl af Geijerstam

Genom Patentbyråns påpekande, att den ej kunde fälla något omdöme om en uppfinnings patenterbarhet förrän upplysning lämnats om uppfinningens syfte och ändamål, ansåg sig väl Petter Östberg ha fått bekräftelse på riktigheten i det påstående hans alter ego gjort; att ändamålet för ett föremåls användning är en väsentlig faktor vid bedömandet av ett föremåls patenterbarhet. Kungl. Patentbyrån slapp allt huvudbry med frågan huru en obefintlig person skulle kunna beviljas patent (risken härför var dock ringa), och professor Sellergren hade möjligen fått något att tänka på. Men att abderitometeraffären skulle ha haft något inflytande på det slutliga avgörandet i biljardbollsfrågan förefaller otroligt och fråga är, om man inom Patentbyrån över huvud taget satte dessa frågor i samband med varandra. Inte heller är det väl troligt, att greve Hamilton och överingenjören Andrée bakom arbetaren Pehr Adolf Gustafsson upptäckte en stu-

dentkamrat från Uppsala Katedralskola 1869 respektive en tekniskamrat från åren 1871–72.

Bryns lovsång till arbetaren Pehr Adolf Gustafssons "förbluffande intelligens" och "geniala blick för patentets idé" skulle säkert ha roat Petter Östberg, om han fått uppleva den, och kanske ansåg han själv att han lyckats med en uppgift, som Frödings Apelles i dikten "Apelles i Abdera" gått bet på: "att vrida rätt förvridna abderiter". Tillrättavridningen skulle i så fall ha inneburit, att han förmått Kungl. Patentbyrån att ändra uppfattning i fråga om villkoren för en uppfinnings patenterbarhet. Och det kan väl inte anses uteslutet, att så var fallet.

Summary

How an inventor in the 1890's succeeded in extorting a declaration from the Swedish Patent Office that use and purpose of an invention were of importance for the patentability, although not mentioned by the Patents Act and therefore previously neglected. He applied for a patent for an "instrument" without stating its functioning. When the Patent Office declared it not possible to form an opinion of the patentability without being informed of the use and the purpose of the instrument, the applicant had gained his aim, and the instrument, the 'abderitometer', had also been used for its intended purpose.